

epikus közvetlenséggel megjelenítve vall arról, hogy a hetvenes években is súlyosan megbélyegezték a falusi (edelenyi) iskolában a hitüket következetesen vállaló szülőket és gyerekeket.

Az új kötetben a formai kísérletezőről a briliáns egysorosok, tankák, haikugondolati és nyelvi ökonómiája árulkodik, óhatatlanul emlékezetünkbe idézik Arany János „mondacsainak”, Pilinszky négysorosainak rejtélyes öntörvényűségét. Mintaként az *Emlékezés* című haiku sokszólamúságát említeném: „Cellányi visszhang / Meghasadt falak mögött / Jeltelen sírok”. Történelmi távlatú visszhangokat ébresztenek a Vácra, Recskre, Ebesre, Hortobágyra utaló telitalálatos miniatúrák. A

nagy összegző versekhez méltó a költői, alkotói magány lényegét magában foglaló miniatűr egysoros is: Virrasztottam éjjel önmagam felett (*Fibrilláció*).

Kelemen Erzsébet költészete egyedi képkincsben, formagazdagságban hozza szintézisbe a szakrális költészet legnemesebb hagyományait saját, ezerszer megszenvedett hit- és honszerelem-élményével. E líra a lehető legmagasabb szinten enigmatikus és aforisztikus tömörségű – s ennél aligha várhatunk többet a szakrális költészet karizmatikus virrasztójától.

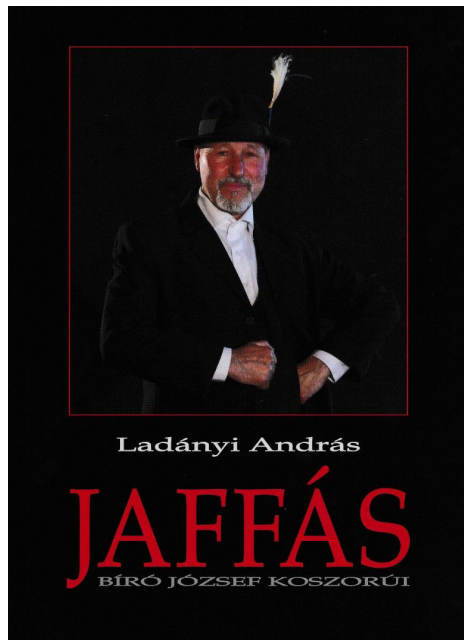
KELEMEN ERZSÉBET: Rorate. Versek. Budapest, 2017, Orpheusz Kiadó, 92 p.

PÓSA ZOLTÁN

Könyv – Bíró József táncművész emlékére

Ha egyetlen szóval kellene összefoglalni a 2017 nyarán elhunyt Bíró József művészeti tevékenységének lényegét, a tánc lenne az a szó, ami a leghűbben kifejezi. A Szabolcs Néptáncgyűttes művészeti vezetője fizikai és szellemi értelemben is nagyon hosszú utat járt be, amíg Nyíregyházától Nyíregyházáig eljutott. Folyamatosan állította és igazolta állítását: „A tánc az életem”. Sajátosan eredeti néptáncosként kezdte pályáját, a táncszínház műfaját megkedvelve is őrizte a magyar néptánc autentikus folklórból eredeztethető hagyományait.

A sokak által a becenevén, Jaffásként ismert táncosról nem szokványos portrékötetet készített Ladányi András, hanem táncszociográfiát. Az e műfajban már több alkalommal bizonyított szerző új könyvének címe: Jaffás, alcíme pedig: Bíró József

koszorúi. A mű elején olvasható, eredetileg a Kölcsey Televízió Munkakör című műsorának adott interjúban maga Bíró József foglalja össze azt az indítást, szándékot, ami a magyar népi tánc irányába vezette.

Pedagógusként is dolgozott, rendszeresen foglalkozott a táncos utánpótlás nevelésével, amint a tévének adott interjúja záró mondataiból kitűnik: „Azt szoktam mondani: A tánc három dologra jó. Egyrészt fizikai adottság – fejlesztem a fizikai képességet –, másrészt a közösségi élet szabályainak a megtanulása. A harmadik az, hogy a művészetek által megnő a beleélési, az empatikus képesség. Úgy gondolom, hogy ez mindenképpen jó egy gyereknek.” Portréja pedig – a kegyeleti emlékezés okán – egykori táncos társai, barátai nyilatkozataiból teljesedik ki.

A megszólalás sorrendjében: Nánási János, Csibra Gergely, Volein Ágnes, Mihályi József, Bede Fazekas Ibolya, Hajdú János, Papp Kati, Huszárszki László, Siklós Ádám, Szász Éva, Tardi Ágnes, Szentpéteri Erzsébet, Listván Attila, Balasáné Sebestyén Mónika, Ágoston László, Főző Vivien, Nyúzó Tamás, Ignác Gergő, Ágoston Ildikó, Szilágyi Zsolt, Ferdinánd Tibor, Tarczy Gyula, Novák Ferenc Tata, Ertl Péter, és dr. Diószegi László elevenítette fel a könyv írója előtt a Bíró Józseffel kapcsolatos élményeit. Mélyinterjúkban vallottak azokról az érzelmi motívumokról is, amik Jaffához fűzték őket. Ezeknek az érzéseknek egyetlen közös összekötő pontja a szeretet, a művészet és a művészegénység közös kedvelése. Kidomborodik a könyvből a magyar néptáncmozgalom hagyományőrző és megújító érdeme-értelme is. Ahogy Bíró József táncos karrierje Nyíregyházától Nyíregyházaig tartott, úgy e kötet szereplői a megyei városban és a közbenső állomásokon (Budapest Vasas Együttes, Népszín-

ház Táncegyüttese, Honvéd Táncegyüttes) tapasztalt jelenlétét állítják történeteik fókuszába. Elmesélik a hazai és külföldi fellépéseken és a magánéletben szerzett közös élményeiket, örömeiket és mellettük aggodásukat a táncegyüttesek léteért.

Huszárszki László, a Tengertánc Művészeti Iskola igazgatója így emlékezett a kezdetre: „Vasárnap délelőttönként elkezdtem a lakásukra járni, ami a Kossuth utca elején volt. Amikor megérkeztem, köszöntem: – Csókolom! Az apukája mindig azt mondta viccesen: »Alá szolgálja!« De ez úgy hangzott, már mehetek is. Tudta, hogy megint jön a füttyörészés és a csapásolás tánc közben. Józsi, aki akkor még nem volt »Jaffás«, a konyhájukban tanított engem táncolni. Olyan lépésekre, amiket én még nem tudtam. Ő már akkor tudott koreográfiákat és rendszeren táncolt az együttesben.”

Bede Fazekas Ibolya táncművész szerint „Jósti az a típusú ember volt, aki nemigen tudott egy dolgot kétszer ugyanúgy megcsinálni. Ha valamit meg kellett mutatni, azt ma így, holnap pedig másképpen csinálta. Kicsit olyan ember volt, aki nem annyira ragaszkodott ahhoz, ami ki lett mondva. Lehet, hogy Györgyfalvy tetszését ez váltotta ki. [...] Györgyfalvy mindenkinek valamilyen jó tulajdonságát felhasználta és mindenkinek kellett küzdeni. Azért szerette a különböző embereket ugyanazon szerepben, mert mindenki hozott valami egyénit. Jósti mindig az alkatának megfelelő szerepeket táncolta. Vékony, hosszú ember volt, aki egy kicsit mindig mókás. Györgyfalvy »sündisznócskának« tartotta Jóstit. Furfangos sündisznócskának – mint a mesében –, aki kiszúr az erdei nagyvadakkal. Egy ilyen ember – egy ilyen sündisznócska – volt a Jósti.” Györgyfalvy Katalin neves koreográfus később Bíró Józsefnek kivételesen megengedte, hogy művészeti vezetői mun-

kája során felhasználhassa a Györgyfalvai koreográfiákat. Nagy elismerés volt ez számára.

Balásné Sebestyén Mónika táncpedagógus, az Apróka utánpótlás csoport vezetője említette a következő epizódot: „Azzal kezdődött a műsor, hogy Jaffás volt a József és egy táncos lány lett volna a Mária, akinél egy gumibaba volt. Az egyik hároméves kislány táncolt, akinek volt egy három hónapos testvére. Bejött az ajtón az anyuka, kezében a kisbaba. Jaffás meglátta a kisbabát, rögtön eldobta a gumibabát, hogy akkor élő baba lesz a Jézuska. Mindez a fellépés előtt tíz perccel történt. A három hónapos kisbaba nem maradt meg a táncos lány ölében és úgy üvöltött, mint egy sakál. Levetette a táncos lányról Mária ruháját, ráadta a kismamára és úgy vonultak fel a színpadra. Tehát, Jaffás volt József és a kismama a Mária. Amikor a műsor szerint megszületett Jézus, a Megváltó, akkor az igazi kisbabát mutatta fel az anyuka. Fantasztikus sikere volt. Mindenki könnyezett. Ezt a műsor előtt tíz perccel találta ki. Mi a meglepetéstől köpni-nyelni nem tudtunk. Még annyit ehhez, hogy a kislány azóta is táncol. Az a kislány is, aki akkor három hónapos volt.”

Ágoston László jól megjegyezte Bíró József jellegzetes mondatát: „Nekünk meg kell csinálni a műsort maximális tudásunk szerint, mert a közönséget nem tudjuk leváltani.” Valóban ez a művészet lényege, hogy a közönség érdekében történik minden; legyen szó színházról, képzőművészetről, irodalomról, táncról. Nem tudom, hogy Jaffás ismerte-e Gárdonyi Géza gondolatát, ám e könyv olvastán úgy érzem, ennek szellemében cselekedett: „A földi boldogság első feltétele az akarat dolgoztatása egy cél felé, kitérés nélkül, lanyhulás nélkül. Mert a boldogság egyik

neme: a jól végzett munka látása, a siker érzése. A munka mutatja meg: mi az értéke az embernek.” A művészet, így a tánc is az emberi lelket szólítja meg, arra hat. A jó művészet Gárdonyi elgondolása szerint is biztosan, hiszen ahogy vallotta: „Az ember bőrbé kötött lélek.”

Ágoston Ildikó, a Szabolcs Néptánc Egyesület elnöke, önkormányzati képviselő, aki Jaffás párja volt a magánéletben is, családjából többen táncolnak, komolyan gondolja, hogy „a tánc az öröm forrása”. Hiteles jellemzése Bíró Józsefről: „Ártatlan és tiszta jellem volt. Nála, mindenkifelett volt a tánc.” A munka hozta össze őket, egyik közös eredményükről így számol be: „Nagyon jó barátok lettünk. Elkezdtük közösen tanítani a gyermekcsoportokat. Nagyon jól kiegészítettük egymást. Ugyanolyan habitusunk volt, ugyanolyan akaratosak is voltunk a magunk területén. Ha két jó gondolat összekeveredett, abból mindig született egy nagy ötlet. Csodákat alkottunk közösen. Nagy sikereket értünk el a nyírszőlősi néptánc gyermekcsoportokkal.” A legféjdalmasabb búcsú lehetett az övüké, amikor a halál közbe szólt: „Bíró József, majdnem a színpadról úgy ment el, hogy nem szenvedett. Ennyi az életünk. Semmit nem ér az egész életünk, ha nincs szeretet. Jóban, rosszban együtt voltunk az életünkben nagyon kis időt, de az élet minden pillanatát kihasználtuk.”

„Ha nem lett volna profi, akkor is nagyszerű táncos lett volna. Ebben a néptáncmozgalomban olyanok az együttesek – a mai napig is –, hogy fantasztikus tánctudással rendelkeznek. A tánctudás fantasztikusan fejlődött az elmúlt húsz évben. Jaffás pedig a tánctudás teljes birtokában volt.” – nyilatkozta Bíró Józsefről a néptáncmozgalom egyik népszerű atyamestere, Novák Ferenc Kossuth- és Erkel-díjas koreográfus.

fus, a Magyar Művészeti Akadémia tagja, aki a néptánc további lehetőségeiről meg lehetős tapasztalatok birtokában, nagyon őszintén beszél.

A Nemzeti Táncszínház igazgatója, Ertl Péter Bánffy Miklós-díjas táncművész a Honvéd Együttesben táncolt együtt Jaffással. Szintén elismeréssel szól róla: „Jaffás nagyon szerencsés, nagyon kedves, jó kedélyű személyiséggel rendelkezett. Nagyon szerette a táncot, a szakmát. A Györgyfalvay Kati-féle profizmus mindig is jelen volt a munkájában, az életében. A tánc szeretetét, a tánchoz való nagyon erős kötődését az is mutatja, hogy később egy amatőr tánc együttes vezetője lett. [...] Intellektuálisan nagyon izgalmas dolog volt, amit a Györgyfalvay Kati alkotott, viszont ezek a darabok már nem láthatók a profi színpadokon. Amikor Jaffás, mint ennek a tánciskolának jó ismerője, táncosa a Szabolcs Néptánc együttesnél művészeti vezető lett, visszahozta ezeket a darabokat. Mi ennek nagyon örültünk. Nagyon értékes darabok kerültek ismét színpadra, jó minőségben. Mivel Jósti a saját bőrén tapasztalta, jelen volt ezeknek a daraboknak a színpadra állításában, ezért elég hitelesen tudta megjeleníteni és átadni a fiataloknak. Én többször jártam fesztiválokra, versenyekre zsűrizni és ott találkoztunk. Örömmel láttam ezeket a koreográfiákat.”

Dr. Diószegi László, a Teleki László Alapítvány igazgatója, a Martin Néptánc Szövetség elnöke bizakodással tekint környezetünkre: „Magyarország ilyen tekintetben most a centrum, ami a határon túli magyarság táncművészetét illeti úgy is, és ami a környező országok néptáncművészetét illeti úgy is. Ami Magyarországon történt, mind a táncház, mind a színpad tekintetében, az nagyszerű. Ilyet a környező országokban nem látni sem folklórban, sem táncszínházban. Sokkal előrébb va-

gyunk, mint a környező országok. A határon túli magyaroknál már Kárpátalján is elindultak a táncházak, ami abszolút pozitív. Az elmúlt években Szlovákiában elindult a szlovák táncházmozgalom, ahol a fiatalok a saját táncaikat nem csak a színpadon táncolják. Romániában még mindig a mojszejevista – hogy sorba felállunk és egyformán táncolunk – folyamatok mennek. Szerbia egészen más, mert a körtáncok koreografálhatósága teljesen más viszonyú. Összességében ezt a rendkívül színes, Kárpát-medencére jellemző, közép-európai folklórt – aminek része a horvát, román, szerb, szlovák folklór – Magyarországon fejlesztették ki olyan magas színvonalra, ami miatt világhíres.”

Ízig-vérig a magyarság ősi ösztöneit őrző, azért tevélegesen mozdulni képes művészemberek tánca vetett hitük igazította sorsának összefoglalása Ladányi könyve, amelyben a Szabolcs Néptánc együttes sikereinek, hullámvölgyeinek fontosabb mozzanatai rögzítődtek.

A néptánc, a táncház és a táncszínház történetébe, kulisszatitkaiba is alapos bepillantást nyújtó, fényképekkel gazdagon illusztrált könyv méltó módon állít emléket a Krúdy Gyula-díjas, kétszeres arany sarkantyús, többszörös nívódíjas előadóművész-koreográfusnak, aki a 60-as évektől 60 éves koráig sugározta a színpadról művészetének hitelét-erejét. Bolyán Sándor, Csutkai Csaba, Trifonov Éva felvételei, valamint az egyesületi és személyes archívumokból származó fotók értékes pillanatokat őriznek, örök időnkig hirdelve a táncművészet egyik jeles egyéniségének szép teljesítményét.

LADÁNYI ANDRÁS: Jaffás. Bíró József koszorú. Nyíregyháza, 2018. Szabolcs Néptánc Egyesület, 412 p.

ZSIRAI LÁSZLÓ

E számunk szerzői:

- BABOSI LÁSZLÓ – könyvtáros, Nyíregyháza
BENE ZOLTÁN – író, szerkesztő, Szeged
BUJI FERENC – műfordító, Nyíregyháza
COOMARASWAMY, ANANDA K. (1877–1947) geológus, művészet- és vallástörténész
FÁBIÁN GERGELY – szociológus, Debreceni Egyetem Egészségügyi Kar
Nyíregyháza
GODZSÁK ATTILA – történész, Sátoraljaújhely
HUSZTI ÉVA – szociológus, Debreceni Egyetem
HÜSE LAJOS – szociológus, Debreceni Egyetem Egészségügyi Kar
Nyíregyháza
KISS LAJOS ANDRÁS – filozófus, főiskolai tanár, Nyíregyháza
LAJTOS NÓRA – író, irodalomtörténész, kritikus, Debrecen
MÁRIÁS JÓZSEF – újságíró, Nyíregyháza
MARIK SÁNDOR – újságíró, Budapest
PÓSA ZOLTÁN – író, Budapest
RATKÓ JÓZSEF (1936–1989) költő, drámaíró, műfordító
RATKÓ LUJZA – etnográfus, Nagykálló
SZILÁGYI LÁSZLÓ – történész, tanár, Nyíregyháza
SZÖLLŐSI ZOLTÁN (1945–2018) költő, műfordító
TAKÁCS PÉTER – szociológus, Nyíregyháza
ZSIRAI LÁSZLÓ – újságíró, író, költő, publicista, Budapest

500 Ft

BUDDHIST PRIEST OF CEYLON

nka
Nemzeti Kulturális Alap